

STADSTOCHT OSS

LEERKRACHTENHANDLEIDING

CULTUREEL ERFGOED voor groep 5 verzorgd door:
Stadsarchief Oss - 2024

VOORWOORD

Handleiding OKVO

Beste leerkracht,

Wat leuk dat je aan de slag gaat met de handleiding van het OKVO Basismenu! De zes professionele culturele instellingen in Oss hebben een prachtig programma gemaakt waarin kinderen een culturele instelling bezoeken en kennis maken met een van de disciplines: beeldende kunst, literatuur, muziek, theater, audiovisueel, cultureel erfgoed en dans. Het Basismenu biedt de kinderen een stevige fundering binnen zijn of haar culturele ontwikkeling.

In deze handleiding vind je alles wat je nodig hebt om goed voorbereid de culturele instelling te bezoeken. Heb je vragen of opmerkingen? Aarzel dan niet om contact op te nemen met mij of een van de culturele instellingen. Wij helpen je graag verder.

Namens alle culturele instellingen, veel plezier en inspiratie gewenst!

Marian Hamilton, coördinator OKVO

Het Basismenu van OKVO voorziet in:

- De **kerndoelen** van de leergebieden *kunstzinnige oriëntatie (54,55,56), oriëntatie op jezelf en de wereld (51,52,53) en Nederlands in het mondeling én schriftelijk onderwijs (1,5,9)*.
- Drie **competenties** van de Cultuurloper: *onderzoekend vermogen, creërend vermogen en reflecterend vermogen*.

Wil jij meer OKVO op jouw school? Dat kan met het plusmenu. Zie www.okvo.nl

INHOUD

Leerkrachtenhandleiding Stadstocht Oss

VOORWOORD	2
INLEIDING	4
PRAKTISCHE INFORMATIE	5
VOORBEREIDING	
Les 1 Een kennismaking met cultureel erfgoed	6
Cultureel erfgoed	6
Wat is een archief?	7
Les 2 Hoe werkt een plattegrond?	8
Kaartlezen	8
Les 3 Oss, een middeleeuwse stad	9
Korte introductie middeleeuwen	9
Middeleeuwse stad	10
STADSTOCHT OSS	11
REFLECTIE	
Les 4 Reflectie	12
Woordwolk	12
Meer in de klas doen met het Osse erfgoed?	12
OVER OKVO	
Bij OKVO maken kinderen kennis met kunst en cultuur in Oss!	13
Partners	13
Colofon	13

INLEIDING

De activiteit

Wat is cultureel erfgoed?

Cultureel erfgoed is een verzamelterm voor sporen uit het verleden die in het heden aanwezig zijn. Dit klinkt misschien nogal abstract, maar cultureel erfgoed is juist heel concreet en is elke dag aanwezig. Je loopt of fietst langs oude gebouwen, je oma vertelt een verhaal over vroeger, je hebt misschien eerder dit jaar carnaval gevierd, je leest over archeologen die opgravingen doen... Als je goed oplet, is het verleden overal om je heen zichtbaar en voelbaar. Daarom gaat groep 5 ook naar buiten met dit project!

Oss: een middeleeuwse stad

Het centrum van Oss ademt geen middeleeuwse sfeer. Door een achttiende-eeuwse stadsbrand en flinke sloopacties in de vorige eeuw zijn er niet zo veel oude gebouwen te vinden. Maar toch zijn er nog sporen van het middeleeuwse verleden te vinden. Je moet alleen wel weten waar je moet kijken.

Met de stadstocht zullen de kinderen een geschiedenis van hun stad ontdekken die wat minder zichtbaar is, maar nog steeds aanwezig. De stadstocht start met een korte introductie in het Stadsarchief Oss. Daarna gaan de kinderen in groepjes naar buiten, het centrum van Oss in. Ze ontdekken daar de middeleeuwse geschiedenis van de stad. Bovendien komen zij in het archief en buiten bijzondere mensen tegen; twee acteurs die de kinderen op speelse wijze bij het project betrekken. Zo halen de kinderen overal historische informatie vandaan en vormen zij hun eigen mening over het belang van cultureel erfgoed.

PRAKTISCHE INFORMATIE

Locatie stadstocht

Start- en eindpunt van de stadstocht is in het Stadsarchief/Bibliotheek Oss, Koornstraat 14 in Oss. De wandeling zelf vindt plaats in het centrum van Oss.

Parkeren

Parkeren kan gratis op de Rusheuvel of betaald bij de AH XL.

Data en tijd

Er worden twee groepen per ochtend ingepland, met een start om 9.00 uur en 9.30 uur. Het totale project duurt 1 uur en 45 minuten. Er zijn meerdere schoolklassen op een ochtend gepland, dus het is van belang op tijd te komen.

Tijdens de stadstocht

- De klas wordt in vier groepjes opgedeeld, ongeacht de grootte van de klas. Er zijn dus minimaal vier actieve ouders/stagiaires/begeleiders nodig om de groepjes te begeleiden. Ieder groepje moet een begeleider hebben. Het scheelt een hoop tijd op de dag zelf als de groepjes al van tevoren gemaakt zijn. De kinderen lezen zelf de kaart en route en beantwoorden de vragen. Pas als de kinderen er zelf niet uitkomen, kan de begeleider sturen en ingrijpen.
- De stadstocht zal buiten plaatsvinden. Goede kleding is dus aan te raden, vooral bij slecht weer. Ongeacht het weer zal de stadstocht doorgaan en zullen de kinderen vijf kwartier buiten op stap zijn. Geef dat ook van tevoren aan de kinderen en hun ouders door zodat ze er op de dag zelf rekening mee kunnen houden.
- Zorg ervoor dat alle groepjes de acteur op de Heuvel spreken. De route komt daar ook langs. Niet alle opdrachten hoeven te worden gedaan als er tijdgebrek is. Het is belangrijker dat de groepjes op tijd weer terug zijn bij het Stadsarchief. Vanwege de tijd raden wij het ook af om uitgebreide traktaties onderweg te geven of op een terras te gaan zitten.
- Zorg er tenslotte voor dat de kinderen vooraf en achteraf op school de gelegenheid hebben om naar het toilet te gaan.
- De school is eindverantwoordelijk voor de veiligheid van de kinderen.

Evaluatie

- We vinden jouw mening en de mening van de kinderen belangrijk. Vul daarom na afloop van het bezoek de evaluatie in. Zo verbeteren we ieder jaar ons OKVO programma!
- De evaluatie kun je vinden op de website van [OKVO](#) bij de pagina van jouw groep.

Vragen?

Heb je vragen over de stadstocht, neem dan contact op met Robin Akkermans:
E robinakkermans@stadsarchiefoss.nl - T (0412) 842010

LES 1

Vorbereidend: Een kennismaking met cultureel erfgoed

Les 1 gaat in op het begrip cultureel erfgoed. Wat is cultureel erfgoed nou eigenlijk?

Je begint bij onderdeel 1.1 met het klassikaal uitleggen van dit begrip aan de kinderen.

Vervolgens maken de kinderen in les 1.2 kennis met het archief; wat is en doet een archief?

PRAKTISCHE INFO

Benodigheden: digibord, per leerling een oud voorwerp mee van huis

Vorbereidingstijd: 10 minuten

Lestijd: 1 uur

Kerdoelen: 51, 52, 55, 56

1.1 - CULTUREEL ERFGOED

Cultureel erfgoed is een heel breed begrip. Het staat in principe voor alles wat we erven uit het verleden, van voorgaande generaties en wat we het bewaren waard vinden. Dit erfgoed geeft een beeld van de cultuur en geschiedenis en wordt meestal beheerd door deskundige instellingen, zoals archieven, universiteiten en musea. Ook zijn er veel vrijwilligers mee bezig, bijvoorbeeld in historische kringen en heemkundeverenigingen.

Er zijn verschillende soorten cultureel erfgoed. De meest bekende soort is het erfgoed dat we zien. We noemen dat materieel erfgoed. Denk daarbij aan gebouwen, schilderijen, kranten, foto's of opgravingen. Immaterieel erfgoed is daarentegen niet te zien, maar wordt in leven gehouden door tradities, rituelen, ambachten of bijvoorbeeld streekgerechten.

OPDRACHT 1 - Wat is cultureel erfgoed?

- Ga met de kinderen in gesprek over wat cultureel erfgoed precies is. Staan er bijvoorbeeld oude gebouwen als kerken, boerderijen of zelfs een kasteel in de omgeving waar ze wonen? Zijn ze weleens in een museum geweest? Hebben ze thuis oude spullen van opa en oma of oude meubels? Laat ze ook nadenken over immaterieel erfgoed. Zingen ze nog liedjes van vroeger of doen ze mee aan tradities zoals carnaval?
- Laat de kinderen iets vertellen over een oud voorwerp dat zij thuis hebben dat ze bijzonder vinden en mee hebben genomen naar de klas. Als ze het voorwerp niet mee hebben kunnen nemen, kunnen ze er ook een tekening van maken. Laat ze er vervolgens een verhaal bij schrijven.

1.2 - WAT IS EEN ARCHIEF?

In een archief worden spullen van vroeger verzameld en bewaard. Er zijn heel veel verschillende soorten archieven. Zo zijn er nationale archieven, maar ook regionale archieven. Het Stadsarchief Oss is een regionaal archief. Dat wil zeggen dat het oude spullen van en over de regio Oss bewaart, zoals foto's, boeken, ansichtkaarten, kranten en documenten. Het archief heeft geen grote voorwerpen. Die worden hier in Oss bewaard door Museum Jan Cunen.

De collectie van het archief wordt in een aparte ruimte bewaard: het depot. Dat is een ruimte met allemaal hoge kasten waar de foto's, kranten en documenten in speciale archiefdozen staan. Het is daar altijd rond de 17 graden, dat is een goede temperatuur om de spullen te bewaren. De spullen en de dozen zijn genummerd, zodat de medewerkers weten wat waar staat. Mensen kunnen in de studiezaal aan de tafels deze collectie bekijken. De spullen worden voor hen uit het depot gehaald door de medewerkers van het archief.

OPDRACHT 2 – Wat bewaar jij?

- Leg de kinderen kort uit wat een archief is. Bekijk vervolgens [het filmpje](#) zodat ze er een beeld bij hebben.
- Het Stadsarchief bewaart allerlei spullen over de geschiedenis van Oss. Verzamelen de kinderen ook iets? Waarom, en hoe doen ze dat? Ga hierover een groepsgesprek aan en stel daarvoor de volgende vragen.
  - Verzamel/spaar jij ook iets? Wat?
  - Waarom verzamel je dat?
  - Hoe kom je eraan?
  - Hoe bewaar je die spullen? In een doos, een la, een (vitrine)kast? In een plakboek? Op een website?
  - Laat je de spullen wel eens aan anderen zien?
- Aan de hand van deze antwoorden kun je met de groep een breder gesprek aangaan: Wanneer is iets belangrijk genoeg om te bewaren? Is dat afhankelijk van hoe duur het was, van wie je het hebt gekregen, hoe mooi je het vindt?

LES 2

Vorbereidend: Hoe werkt een plattegrond?

Tijdens de stadstocht zullen de kinderen aan de slag gaan met kaartlezen. Aan de hand van een plattegrond van het Osse stadscentrum volgen de kinderen een route die ze langs de vragen uit hun boekje leidt. Daarvoor moeten ze natuurlijk wel kunnen kaartlezen. Hoe weet je anders waar je heen moet?

PRAKTISCHE INFO

Benodigheden: plattegrond van de plaats waar jullie school staat (zorg hier zelf voor). Je kunt de kaart digitaal laten zien, via Google maps en Google streetview, ophangen of uitdelen.

Vorbereidingstijd: 15 minuten

Lestijd: 1 uur

Kerdoel: 50

OPDRACHT 1 – Korte introductie middeleeuwen

- Leg de kinderen uit hoe een plattegrond in elkaar zit:
  - Het is een schematische weergave waarbij je van bovenaf naar een plaats kijkt.
  - De schaal van een kaart laat zien hoe groot de afstanden in het echt zijn. Als een schaal bijvoorbeeld 1:2000 is, betekent het dat 1 centimeter op de kaart 20 meter (= 2000 centimeter) in werkelijkheid is.
  - De kleuren hebben een betekenis
- Laat op de plattegrond zien waar de school ligt.
- Vervolgens kun je op de plattegrond bekijken waar een aantal andere belangrijke plekken in de buurt zijn, zoals een plein, de winkelstraat, een kerk, een station, een vijver of een rivier, bedrijven etc. Je kunt ook een aantal kinderen de straat waarin zij wonen aan laten wijzen.
- Maak een print van de kaart en laat de kinderen (eventueel in groepjes) een aantal routes en afstanden bekijken. Laat ze vervolgens de route van huis naar school tekenen en de route van het station naar huis. Langs welke straten komen ze? Hoe lang doen ze er ongeveer over?

Deze kennis en ervaring hebben de kinderen nodig in de stadstocht.

LES 3

Vorbereidend: Oss, een middeleeuwse stad

Jaren terug werd er bij het Burchtplein in Oss een bijzondere vondst gedaan: diep in de grond werden de sporen van een kasteel gevonden. Dat was geen verrassing. Men was er al van op de hoogte dat in Oss vroeger een kasteel had gestaan, maar waar precies wisten ze niet. Het kasteel is een van de sporen die laat zien wat Oss vroeger was: een middeleeuwse stad.

Het kasteel moest Oss beschermen tegen invallen van Gelderse troepen. De hertog van Gelre was namelijk vaak in conflict met de hertog van Brabant. De legers richtten regelmatig grote verwoestingen aan in Oss en andere dorpen. Als Oss weer werd aangevallen, konden de inwoners het kasteel in vluchten. Zo waren ze voor een tijdje veilig. Op den duur was dat niet meer genoeg voor de Ossenaars. Ze wilden betere bescherming en stadsrechten. Met stadsrechten mochten ze namelijk de stad versterken met een gracht, een aarde omwalling en poorten. In 1399 ontving Oss stadsrechten van Hertogin Johanna. Daarmee werd Oss een echte stad en konden ze hun verdedigingswerken versterken. Wat er nog te zien is van deze geschiedenis, zullen de kinderen ontdekken tijdens de stadstocht!

PRAKTISCHE INFO

Benodigdheden: digibord, werkblad 1: Tekening Maastricht, werkblad 2: kaart Brugge, werkblad 3: tekening kerk Oss en werkblad 4: tekening kasteel Oss.

(De foto's op de werkbladen staan ook op de website van OKVO en zijn te downloaden als een PowerPoint-presentatie.)

Vorbereidingstijd: 10 minuten

Lestijd: 1 - 1,5 uur

Kerdoelen: 51, 52, 56

OPDRACHT 1 – Korte introductie middeleeuwen

- Ga met de kinderen in gesprek over wat ze al weten over de middeleeuwen. Misschien noemen ze ridders, jonkvrouwen, kastelen of zelfs draken. Er zijn geen foute antwoorden, iedere associatie is een goede.
- Bekijk de volgende filmpjes. Deze geven een korte introductie op het leven in de middeleeuwen.

Bekijk: [De middeleeuwse klas](#). Stel de volgende vragen:

- Wat is het verschil tussen de middeleeuwse klas en de klas van nu?
- Hoe krijgen jullie straf in de klas? Wat zou je ervan vinden als je weer op de ouderwetse manier straf zou krijgen?

Bekijk: [De schandpaal](#). Stel de volgende vragen:

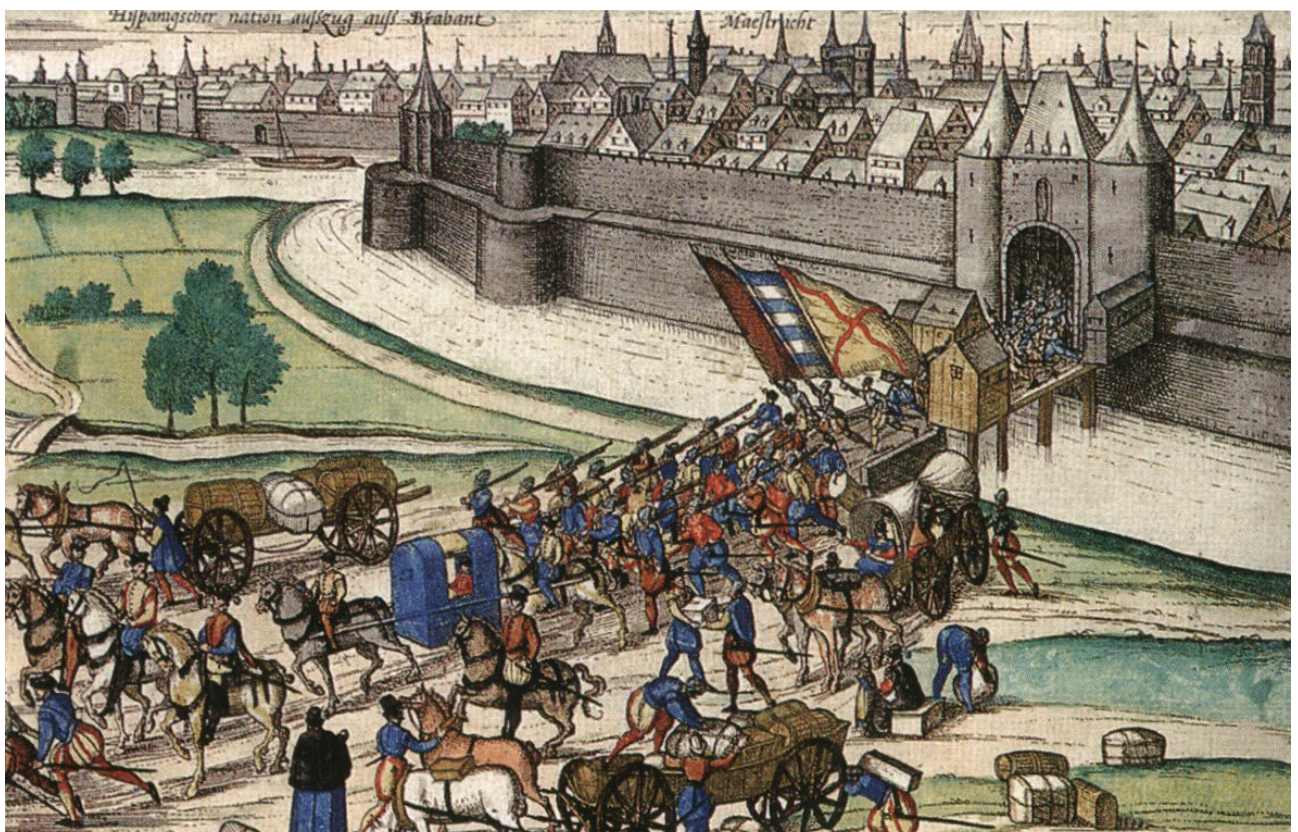
- Als er iemand in Oss in de schandpaal wordt gezet, zou je er dan heengaan om hem of haar met fruit te bekogelen? Waarom wel of niet?
- Vind jij dat ze ouderwetse straffen weer zouden moeten toepassen, zoals de straf voor stelen of te laat komen voor de kerk?

Bekijk: [Hygiëne](#). Stel de volgende vragen:

- Wat zou jij ervan vinden om één keer per week samen te komen met je vrienden in het badhuis om je te wassen? Zou je dat gezellig vinden? Of juist gek?
- En zou je één keer per week wassen genoeg vinden?

OPDRACHT 2 – Middeleeuwse stad

- Ga met de kinderen in gesprek over hoe een middeleeuwse stad eruitzag.
  - Welke gebouwen stonden er toen?
  - Wat waren de belangrijkste onderdelen van een stad? Denk aan: burcht (kasteel), stadspoorten, gracht, kerk, marktplein. Gebruik werkblad 1: tekening Maastricht en werkblad 2: kaart Brugge.
- Laat werkblad 3: tekening kerk Oss en werkblad 4: tekening kasteel Oss zien. Daar is het kasteel van Oss te zien en de kerk in Oss zoals die eruitzag in de middeleeuwen. Laat de kinderen een tekening maken van hoe zij denken dat Oss er in de middeleeuwen uitzag.
  - Ze kunnen een plattegrond maken, maar kunnen ook alleen de kerk, het kasteel of hun eigen huis tekenen zoals zij denken dat het eruit zag in de middeleeuwen.
  - Laat alle werkbladen nogmaals zien als voorbeelden.

STADSTOCHT

OSS

PRAKTISCHE INFO

Locatie en bereikbaarheid: zie pagina 5

Duur van de stadstocht: 1 uur en 45 minuten

Kerdoelen: 51, 52, 55, 56

OPZET VAN DE STADSTOCHT

De stadstocht start met een korte introductie in het Stadsarchief/Bibliotheek Oss van ongeveer 15 minuten. Daarna gaan de kinderen 5 kwartier lang in vier groepjes naar buiten, het centrum van Oss in. Ze zoeken daar naar antwoorden op historische vragen, doen creatieve opdrachten en kijken heel goed om zich heen. Bovendien komen zij bijzondere personages tegen; acteurs die elk jaar weer een andere rol spelen en de kinderen op speelse wijze bij het project betrekken. Dit is een verrassing voor de kinderen. Zo halen de kinderen overal historische informatie vandaan en vormen zij hun eigen mening over cultureel erfgoed. De stadstocht wordt weer afgesloten in het Stadsarchief/Bibliotheek Oss. Deze afsluiting duurt ongeveer 10 - 15 minuten. Het totale project duurt 1 uur en 45 minuten.

Tijdens de stadstocht wordt van de begeleiders een actieve rol gevraagd. Lees de informatie op pagina 5 van tevoren goed door en communiceer het naar de ouders van de kinderen.

LES 4

Reflecterend: Vraaggesprek over de stadstocht

In deze les vind je een aantal suggesties om op dit project terug te kijken en de kinderen de gelegenheid te geven te reflecteren op de stadstocht en op het erfgoed in hun eigen omgeving.

PRAKTISCHE INFO

Benodigheden: pen of potlood en grote vellen papier

Vorbereidingstijd: 5 minuten

Lestijd: 30 minuten

Kerdoel: 55

OPDRACHT 1 - Woordenwolk

- Laat de kinderen terugdenken aan de stadstocht. Wat hebben ze geleerd, wat vonden ze ervan? Iedereen mag snel achter elkaar 1 woord zeggen. Dat mag niet hetzelfde woord zijn als al eerder gezegd is.
- Laat ze vervolgens in kleine groepjes allemaal 10 woorden opschrijven.
- Maak hiervan een woordenwolk. Op papier of digitaal. Op internet zijn hiervoor handige programma's te vinden, zoals <https://awario.com/nl/wordcloud>.

MEER IN DE KLAS DOEN MET HET OSSE ERFGOED?

Het Stadsarchief heeft diverse interessante leskisten, wandelingen en educatieve projecten, onder andere over Romeinen in Oss, de Tweede Wereldoorlog, middeleeuws Oss en archeologie. Ook is er maatwerk mogelijk.

Kijk voor het aanbod op: www.stadsarchiefoss.nl bij het onderdeel Educatie of in de webshop van de [NOBB](#).

Neem contact op voor de website en de code van de scheurkalender of voor andere vragen en samenwerkingsmogelijkheden: Robin Akkermans, erfgoed specialist Stadsarchief Oss: robinakkermans@stadsarchiefoss.nl, T 0412 842010.

OVER OKVO

BIJ OKVO MAKEN KINDEREN KENNIS MET KUNST EN CULTUUR IN OSS!

Alle kinderen in Oss moeten een kans krijgen om kennis te maken met de wereld van kunst en cultuur. Daarom werken alle culturele aanbieders in Oss in een partnerschap samen met het primair onderwijs om dit doel te bereiken.

Met het OKVO Basismenu:

1. Komen kinderen gedurende hun gehele basisschoolperiode in aanraking met alle disciplines: theater, muziek, dans, cultureel erfgoed, literatuur, beeldende kunst en audiovisueel.
2. Gaan de kinderen op bezoek bij alle culturele instellingen in Oss.
3. Worden de leerkrachten voorzien van kwalitatief hoogwaardig lesmateriaal.
4. Worden de leerkrachten ondersteund in kennis over cultuureducatie door middel van onderwijsbijeenkomsten.
5. Is aan de [kerndoelen](#) van kunstzinnige oriëntatie, oriëntatie op jezelf en de wereld en Nederlands in het mondeling én schriftelijk onderwijs voldaan wanneer het Basismenu is doorlopen.

Scholen zijn al jarenlang erg tevreden over OKVO (samenwerking, organisatie en uitvoering) en geven gemiddeld een 7,6!

PARTNERS

OKVO is een samenwerkingsverband van lokale culturele instellingen:

Bibliotheek Oss, Cultuurpodium Groene Engel, Theater De Lievekamp, Museum Jan Cunen, Muzelinck en Stadsarchief Oss.

COLOFON

Redactie en coördinatie: OKVO, Osse Kunstinstanties Voor het Onderwijs i.s.m. Stadsarchief Oss

Subsidiëring: Gemeente Oss

Vormgeving: 2VORM grafisch ontwerp studio

Beeldmateriaal: Stadsarchief Oss

